

nomen, una diuinitas, unus deus. Cui semper sit omnis honor, & gloria & potestas, in omnia seculorum secula. Amen.

C A P V T Q V I N T V M D E C I M V M.



ERant autem appropinquantes ei publicani & peccatores, 134
 ut audirent illum. Et murmurabant pharisæi & scribæ dicentes, quia hic peccatores recipit & manducat cum illis. Et ait ad illos parabolam istam, dicens: Quis ex uobis homo, qui habet centum oues, & si perdidit unam ex illis: nōne dimittit nonagintanouem in deserto, & uadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam? Et cum inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens, & ueniens domū, cōuocat amicos & uicinos, dicēs illis: Cōgratulamini mihi, quia inueni ouē meā quæ perierat. Dico uobis, quod ita gaudiū erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiā agēte, quā super nonagintanouem iustis, qui nō indigent pœnitentia. ¶ Aut quæ mulier habēs drachmas decem, si perdidit drachmam unam: nōne accendit lucernam & euertit domum & quarit diligēter, donec inueniat eam? Et cum inuenerit, conuocat amicas & uicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdideram. Ita dico uobis, gaudium erit corā angelis dei super uno peccatore pœnitentiam agente. ¶ Ait autē: Homo quidā habuit duos filios, & dixit adolescentior ex illis, patri: Pater, da mihi portionē substantiæ quæ me contingit. Et diuisit illis substantiam. Et non post multos dies cōgregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, & ibi dissipauit substantiam suam, uiuendo luxuriose. Et postquā omnia cōsummasset, facta est fames ualida in regione illa, & ipse cœpit egere. Et abiit, & adhæsit uni ciuiū regionis illius. Et misit illū in uillam suā ut pasceret porcos. Et cupiebat implere uentrē suū de siliquis, quas porci manducabant, & nemo illi dabat. In se autem reuersus, dixit: Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autē hic fame pereor? Surgam & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccaui in cœlum & coram te: iam non sum dignus uocari filius tuus, fac me sicut unum de mercenariis tuis. Et surgens uēnit ad patrem suum. Cum autem adhuc longē esset: uidit illum pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collū eius, & osculatus est eum. Dixitq; ei filius: Pater, peccaui in cœlum & coram te: iam non sum dignus uocari filius tuus. Dixit autē pater ad seruos suos: Citò proferte stolā primam, & induite illum, & date anulū in manum eius, & calceamētā in pedes eius. Et adducite uitulum faginatū & occidite, & māducemus & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus est. Et cœperunt epulari. Erat autem filius eius senior in agro. Et cū ueniret & appropiaret domui, audiuit sympho-

niam & chorum, & uocauit unū de seruis, & interrogauit quid hæc essent. Isq; dixit illi: Frater tuus uēnit, & occidit pater tuus uitulū saginatum, quia saluum illum recepit. Indignatus est autem, & nolebat introire. Pater ergo illius egressus, cœpit rogare illum. At ille respondens, dixit patri suo: Ecce 40 tot annis seruius tibi, & nunquam mandatū tuum præteriui, & nunquā dedisti mihi hoedū, ut cum amicis meis epularer. Sed postquā filius tuus hic, qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus, uēnit: occidisti illi uitulū saginatum. At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecū es, & omnia mea tua sunt. Epulari autē & gaudere oportebat: quia frater tuus hic, mortuus erat 45 & reuixit: perierat, & inuentus est.

ANNOTATIONES BREUES XXXI. CIRCA LITERAM CAP. XV.

1	appropinquantēs ei	18	non post post non substantiam	34	& infra. epulemur, ἐμφρανθῶμεν	
	* πάντες		20	τὴν οὐσίαν	latemur	
	omnes		21	δαπανήσαντος	& infra. reuixit,	
	Congratulamini			ἐξενδύσαντος	* ἢ &	
	συγαῖστε			ἐξενδύσαντος	& infra.	
	Congaudete		22	uillam	37	chorum,
	& infra.			τὸν ἀργεῖον	χορῶν	plurale.
12	nōne		24	Quantū	37	de seruis,
	οὐχὶ			Quot	τῶν παίδων	de pueris
	non		25	ego autem — hic	39	Indignatus est
	euertit			coram te,	ὠργισθῆναι	Iratuſ est
	σαροῖ		26	* &		
	euertit,			& infra.		
	uerrit		37	iam	40	cœpit rogare
13	inueniat — eam.			ἐτι	παρεκάλει	rogabat,
15	erit		29	posthac		adhortabatur
	γίνεταί			esset,		
	fit			ἀπέχοντος	40	patri
16	habuit			abesset		— suo.
	εἶχε		32	seruos suos. — Citò	43	substantiam
	imperfectum.			pedes — eius.		τὸν βίον
17	substantiæ		34	occidite,	43	suam
	τῆς οὐσίας			θύσατε		σου
18	me contingit.			immolate,		tuam
	μοὶ δ' ἐπιβόησον			macerate		
	mihī euenit,					
18	ad me attinet					
	substantiam.					
	τὸν βίον					

COMMENTARIUS IN CAPVT QVINTVM DECIMVM



Vbdiſt Lucas parabolam centum ouium, quam propoſuit dominus Scribis & Phariſæis ſuper bonitate dei murmurantibus, diſcens. Erant autem appropinquantēs ei publicani & peccatores, ut audirent

» audirent illum . Et murmurabant pharisæi , & scribæ , dicentes : quia hic peccator
 » res recipit , & manducat cum illis . Et ait ad illos parabolam istam , dicens : Quis ex
 » uobis homo qui habet centum oues , & si perdidit unam ex illis , nonne dimittit
 » nonagintanouem in deserto , & uadit ad illam quæ perierat , donec inueniat eam : Et
 » cum inuenerit eam , imponit in humeros suos gaudens , & ueniens domum , cõuocat
 » amicos & uicinos , dicens illis : Congratulamini mihi , quia inueni ouem meam , quæ pe-
 » rierat . Dico uobis , quod ita gaudium erit in cœlo super uno peccatore poenitentiam
 » agente , quàm super nonagintanouem iustis , qui non indigent poenitentia . ¶ Pecca-
 » tores nihil in se confidentes , quia nihil habeant in quo confidant , sed in solo deo , ma-
 » gis appropinquant deo , quàm alij qui in iustitia sua confidunt , scelerum conscios se
 » minime fatentes . Et hi , per scribas & pharisæos : illi , per publicanos & peccatores illos ,
 » qui ad uerbum CHRISTI accurrebant , figurantur . Tunc autem appropinquat : cum
 » uerbum dei audiunt , cum poenitentiam agunt , id est resipiscunt : & indies magis at-
 » que magis , donec perfecte resipuerint : dummodo gratia dei iusti effecti , non ma-
 » gis in se confidant , quàm prius cum omnino erant iniusti , sed in solo deo : nam in te
 » tuaque iustitia gloriari & confidere , superbia est : perinde ut si in pulchra tibi donata ue-
 » ste gloriareris . Gloriare igitur & confide in eo , qui illa dedit & potestatem ipsi co-
 » operandi : non in teipso , ceu ridiculus pauo , qui nunquam gloriatur , quin animum de-
 » tegat , & turpia deformiaque ostendat . Attende domini tui bonitatem , qui te errantem
 » requirit : & tanta quidem solitudine & amore , ut tui solius uideatur curam gerere ,
 » & alia relinquere : quique errorem tuum suis sanctis humeris imponit , & te in domum
 » suam in sanctam ecclesiam inducit , conuocatis tum angelis , tum sanctis omnibus ad
 » gaudium . Quod reduceris ab errore , nequaquam tuum est , sed domini benignitas ,
 » perquisitio , inuentio . Quod resipiscis : non tuum est , sed domini tui in ecclesiam indu-
 » ctio , & angelorum & sanctorum ad auxilium tibi præstandum , ut uerè resipiscere
 » possis , à superbono deo gratulatoria aduocatio . Quod si id attendat peccator , uerè re-
 » sipiscens , & solius dei semper gloriam attendens , & in eo semper confidens , & nun-
 » quam in se , suæ iustitia : maius gaudium est in cœlo super uno tali peccatore sic resi-
 » piscente , quàm super nonagintanouem iustis , qui suæ iustitiæ fidunt , neque putant
 » se poenitentia egere . De talibus enim iustis , hæc parabola proponitur . Nō tamen dico
 » quin talibus iustis deus sit futurus propitius (non est enim nostrum , iudicia dei facere) sed
 » quod super illis qui nihil in se unquam confidunt , quamuis etiam tum primum re-
 » sipiscant , magis gaudet angelus , testimonio hic saluatoris , quàm super istis : uidet enim
 » illos quàm istos futuros sibi similiores , & ad maiorem gloriam , superueniente illa dei be-
 » nignitate , euehentos . Arbitrorque angelos , quantumcumque sint gloria & maiestate subli-
 » mes , nihil sibi , sed omnia deo tribuere . Nil mirum ergo si super talibus gaudent angeli ,
 » qui in hoc ipso sunt sibi similiores . Et hæc fermè parabolam habet Matthæus ca . duode-
 » uigesimo , numero centesimo septuagesimo septimo . Et se hic statim mysticæ intelli-
 » gentiæ prodit mysterium , Cōtinenter subdit dominus , referante Luca , aliā parabolā de
 » » muliere , & una è decem post perditionem rursum inuenta drachma . dicens . ¶ Aut 135
 » » quæ mulier habes drachmas decem , & si perdidit drachmam unā : nonne accendit
 » » lucernam & euerrit domum , et quærit diligenter donec inueniat eam : Et cū inuenerit ,
 » » conuocat amicas & uicinas , dicens : Congratulamini mihi , quia inueni drachmā quā
 » » perdideram . Ita dico uobis , gaudium erit coram angelis dei , super uno peccatore poe-
 » » nitentiam agente . ¶ Hæc parabola præcedenti nonnihil habet affine . Mulier hæc
 » » habens decem drachmas , æterna sapientia est . Drachma , quæ est genus numi chara-
 » » ctere principis insigniti , insinuat naturas intellectuales , diuinam imaginem in se
 » » ferentes . Princeps , deus est . Nouem drachmæ non perditæ , quæ in supernis ha-
 » » bitant cœlestium locis , nouem hierarchiæ . Drachma perditæ , genus humanum .

Domus quæ eueritur, id est scopis mundatur: mundus. Qui autem euerit & purgat, ad reperiendam drachmam perditam: filius dei, ipsa quæ æterna sapientia, quæ sua ipsius purgandi diligentia recuperavit genus nostrum. Amicæ & uicinæ, quæ ad cōmune uocantur gaudium: superiores substantiæ, sanctæ quæ intelligentiæ. Quod adijcit dominus, Ita dico uobis, gaudium erit coram angelis dei super uno peccatore pœnitentiam agente: particulariter aperit mysterium, particulariter dico, quia per drachmam illam perditam, sed rursus inuentam, significatur peccator agens pœnitentiam, ac genus humanum, quod per pœnitentiã diuina miseratione reuocatur ad cœlum. Sed non adijcit, quàm super nouẽ iustis, qui nunquã perditũ fuerũt: qui per nouẽ drachmas nunquã perditas designarentur: quia de ijs iustis hæc parabola intelligitur, qui supereminenti dei iustitia iusti sunt, & perfecte iusti: & id ipsum quod iusti sint, totum deo acceptum referunt, super quibus semper ingens est in cœlo gaudium. Haud ab re igitur, quod calci superioris parabolæ adiectum est, isti adiectum non est. Deinde aliam subiungit Lucas, quam dominus locutus est parabolam, dicens. ¶ Ait autem: Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior ex illis patri: Pater, da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit. Et diuisit illis substantiam. Et nõ post multos dies congregatis oibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquã, & ibi dissipauit substantiã suã, uiuẽdo luxuriose. Et postquã omnia consummasset, facta est fames ualida in regione illa, & ipse cœpit egere. Et abiit, & adhæsit uni ciuium regionis illius. Et misit illum in uillam suam ut pasceret porcos. Et cupiebat implere uentrem suum de siliquis, quas porci manducabant: & nemo illi dabat. In se autem reuersus, dixit: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereor: Surgam & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccaui in cœlum & coram te: iam non sum dignus uocari filius tuus, fac me sicut unum de mercenarijs tuis. Et surgens uenit ad patrem suum. Cum autem adhuc longè esset, uidit illum pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super colum eius, & osculatus est eum. Dixit quæ ei filius: Pater, peccaui in cœlum, & coram te: iã nõ sum dignus uocari filius tuus. Dixit aut pater ad seruos suos: Citò proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manum eius, & calceamenta in pedes eius. Et adducite uitulum saginatum, & occidite, & manducemus & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Et cœperunt epulari. Erat autem filius eius senior in agro, Et cum ueniret & appropinquaret domui, audiuit symphoniã & chorum. Et uocauit unum de seruis, & interrogauit quid hæc essent. Is quæ dixit illi: Frater tuus uenit, & occidit pater tuus uitulum saginatum, quia saluum illum recepit. Indignatus est autem, & nolebat introire. Pater illius egressus, cœpit rogare illum. At ille respondens, dixit patri suo: Ecce tot annis seruius tibi, & nunquam mandatum tuum præteriuĩ, & nunquam dedisti mihi hœdum, ut cum amicis meis epularer. Sed postquam filius tuus hic, qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus, uenit, occidisti illi uitulum saginatum. At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt. Epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. ¶ Homo qui duos filios habuit, deum omnium patrem figurat. Duo filij, duos populos. Senior, populum Hebræorum: & iunior, gentilem. Pater substantiam illis diuisit: quando partes orbis discrete creuit, & bona naturæ & fortunæ, interna & externa utrisque concessit. Adolescentior peregre profectus est in regionem longinquam: quia in uiam peccati, quæ maxime separat, elongat quæ a deo, qui pater est cuiusque *δυσία*, id est substantiæ distributor. Adolescentior dissipauit, & prodegit omnẽ substantiã suã: quia omnia dona dei, omni luxu male uiuendo corruptit. Fames maxima facta, inopia doctrinæ uitæ. Cum ergo adolescentior omnia consumpsisset, & in sentinam malorum deuenisset: tãta facta est inopia

inopia uitalis salutarisq; doctrinae, ut ipse adhæserit cultui dæmoniorum, & pauerit etiam immundum populum, & cupierit mentem satiare doctrinis immundorum spiritalium, quæ sunt siliquæ quas porci manducabant. Neque erat qui etiam illis eum satiaret. Reuerti in se, est se cognoscere, ad deum respicere, & resipiscere. Domus patris, est locus populi dei, olim synagoga Israël, nunc ecclesia CHRISTI. Panes, sunt bonæ doctrinae. Mercenarij, sunt qui sub gratia dei merent. Quod ait, dicam: Pater, peccavi in cœlum, & coram te, iam non sum dignus uocari filius tuus: est iam resipiscens confessio, confessionis uel propositum, & cordis ante deum humiliatio. Quod adijcit se dicturum: Fac me sicut unum ex mercenarijs tuis: est propositum gratiæ dei petendæ. Quod cum adhuc longè esset, uidit illum pater: est deum, peccatorē protinus ut cōuertitur, & emendationem pollicetur, respicere. Quod ruit in collum eius: præuenientem diuinæ miserationis inclinationem designat. Quod osculatur, pacis & ueniæ largitionem. Quod post, filius propositum cōfessionis exequitur: signum est, deum illi prius remisisse ex solo proposito, sicut scriptum est: Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. O semper admiranda, semper suspicienda, semper laudanda, rorantibus præ pietate oculis, ineffabilis ad creaturas tantæ benignitatis diuina bonitas. Serui quos uocat pater, sunt angeli, sunt apostoli & discipuli, per quos purificauit gentes. Stola prima, est innocentia spiritalis, quæ datur in baptismo, quæ est prima & præcipua, non stola quæ datur ex circuncisione. Anulus in manu, uocatio ad honorem filiorum dei. Calceamenta in pedibus, ad currendam uiam euangelicam, imitandumq; filium dei gratia. Vitulus saginatus, filius dei pro nobis immolatus. Vbi autem manducant & lætantur iunior filius & amici, est mensa domini. Mortuus erat adolescentior, per peccatum, per legis diuinæ ignorantiam, per gratiæ uiuificantis carentiam. Et reuixit, per collatam in CHRISTO deo gratiam. Perierat, deficiendo ad dæmonia. Et inuentus est, ab ineffabili dei patris per filium missum clementia. Filius senior erat in agro: quia nondum in ecclesia. Domus, catholica ecclesia est. Appropinquans domui audiuit symphoniam & chorum, quæ sunt laudes & exultationes in ecclesia fidelium. Indignatus est populus Iudaicus, quod populus gentilis uocatus sit ad ecclesiam. Et noluit introire, in principio uocationis gentium, neq; adhuc intrat. Pater ad ipsum egreditur & rogat: quia in dies uocat eum ad salutem, & ad communem in sacro conuiuio latitiam. Quod dicit senior filius patri, quod nunquam præterijt præceptum eius: gloriatio est in iustitijs legis, quod est Iudaicum. Cōqueritur quod per tot annos illi seruerit in illis iustitijs, & nunquam dederit illi hœdum (hœdus enim insignis, idem est ac uitulus saginatus, & idem est CHRISTVS) quia non est datus filio seniori, ut epularetur cum amicis suis, qui erant ueteris legis: tum quia iustitijs hominum non debebatur, sed dei misericordia datus est: tum quia CHRISTVS non erat immolandus ueteri legi, sed legi perfectæ libertatis, quæ est lex noua & gratiæ. Improperat quod immolauerit uitulū saginatum, cum adolescentior filius ad paternam domum redijt: sed perperam, quia id fuit tempore nouæ uisitationis & parentis gratiæ, non ueteris rigoris & seueræ iustitiæ, in quo & CHRISTVS erat immolandus. Filius iunior substantiam patris dissipauerat cum meretricibus, & hæ sunt culturae dæmoniorum. At quod illi immolatus est CHRISTVS, non est deo improperandum, sed misericordia eius & incomprehensibilis benignitas, superadmiranda, laudanda, glorificanda. Filius senior est semper cum patre: quia usq; ad aduentum domini, & uocationem filij iunioris fuit semper populus dei, & eius erat regnum dei, & adhuc esset si uoluisset epulari, & gaudere in uocatione gentium ad CHRISTVM. Cum pater dicit: Tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt: hæ sunt paternæ consolationes, promissiones, & uocationes populi Hebraici ad cultum, & spirituale gaudium nouæ legis: tāta est dei in omnes etiā

Psal. ii.

in sibi futuros tãto tempore inimicos, benignitas. Quam sic cognoscere possimus, & in ea lætari & exultare, ut in sublimi cœlorum regia, in symphonia angelorũ, & choro sanctorum omnium, perenniter laudemus patrem miserationum omnium, & filium eius redemptorem omnium saluandorum, & spiritum sanctum omnium largitorem charismatum: qui tres unum sunt, unus deus, una maiestas. Cui omnis honor, omnis gloria, omnis potestas, in omnia seculorum secula. Amen.

CAPVT SEXTVM DECI MV M.

137



Iacebat autem & ad discipulos suos: Homo quidam erat diues, qui habebat uillicum, & hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona illius. Et uocauit illũ, & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationẽ uillicationis tuæ, iam enim non poteris uillicare. Ait autem uillicus intra se: Quid faciam, quia dominus meus aufert à me uillicationem? Fodere non ualeo, mēdicare erubescō. Scio quid faciam, ut cum amotus fuero à uillicatione, recipiant me in domos suas. Conuocatis itaq; singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quātum debes domino meo? At ille dixit: Centum cados olei. Dixitq; illi: Accipe cautionẽ tuam, & sede, citò scribe quinquaginta. 19
Deinde alio dixit: Tu uero quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe literas tuas, & scribe octoginta. Et laudauit dominus uillicũ iniquitatis, quia prudenter fecisset: quia filii huius seculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt. Et ego uobis dico: Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. 19

138 ¶ Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod uerum est quis credet uobis? Et si in alieno fideles non fuistis, 11
139 quod uestrum est quis dabit uobis? ¶ Nemo seruus potest duobus dominis seruire. Aut enim unum odiet, & alterum diliget: aut uni adhærebit, & 20
140 alterum contemnet. Non potestis deo seruire & mammonæ. ¶ Audiebant autem omnia hæc pharisæi, qui erant auari, & deridebant illum. Et ait illis: Vos estis qui iustificatis uos coram hominibus, deus autem nouit corda uestra. Quia quod hominibus altum est, abominatio est ante deum. Lex & prophetæ, usq; ad Ioannem: ex eo regnum dei euangelizatur, & omnis in il- 25
lud uim facit. Facilius est autem cœlum & terram præterire, quàm de lege unum apicem cadere. Omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, 16
141 mœchatur: & qui dimissam à uiro ducit, mœchatur. ¶ Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius ul- 30
ceribus plenus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo illi dabat. Sed & canes ueniebant, & lingeabant ulcera eius. Factum est autẽ, ut moreretur mēdicus, & portaretur ab angelis in sinum Abraham. Mortuus est autem diues, & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cum